

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY PRZEWODNIK PO HISTORII POLSKI

23. DROGA DO NIEPODLEGŁOŚCI

Emigracja zarobkowa to ważne zjawisko, ale jednak nie doprowadziło do masowego wyludnienia naszych ziem. Większość Polaków została w domu i nie przestała dążyć do polepszenia sytuacji życiowej i politycznej w swoich rodzinnych stronach. Wciąż marzyli o wielkim, europejskim konflikcie, który zburzy układ sił na kontynencie i otworzy przed nimi szansę na odzyskanie niepodległości. Tym razem taka wojna rzeczywiście miała nadejść, a jak Polacy się na nią przygotowywali, opowie wam Jan.

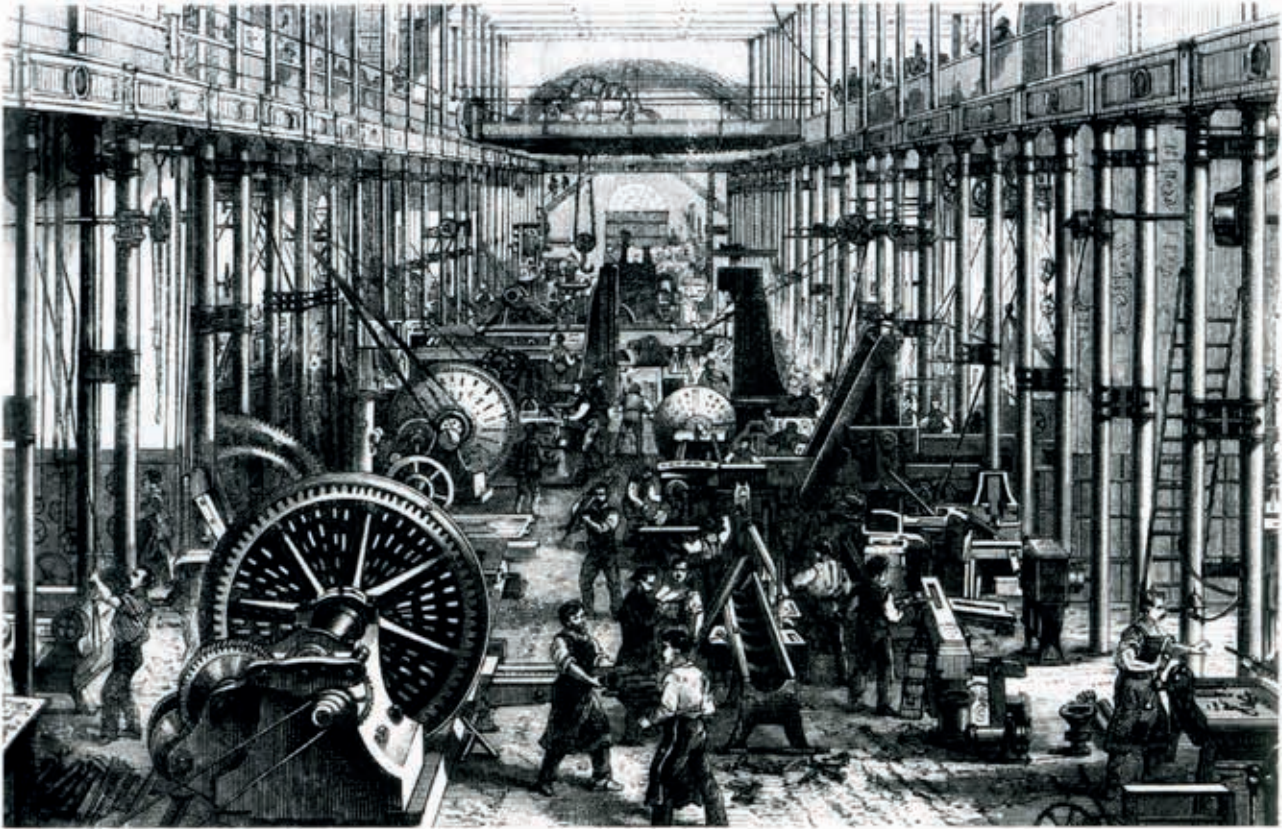
Nowe pokolenie Polaków

Zmieniała się kultura. Na popularności straciła poezja i pojawiła się wielka polska proza, która w duchu pozytywistycznym krytykowała wady i dawne błędy narodu, ale również krzewiła wśród czytelników ideę pracy u podstaw. Do kanonu polskiej literatury weszły powieści **Bolesława Prusa** („Lalka”) czy **Elizy Orzeszkowej** („Nad Niemnem”). Nieco inną drogą poszedł **Henryk Sienkiewicz**, który zamiast obwiniać naszych przodków o upadek Rzeczypospolitej, wołał barwnie opisywać jej historię. Tworzył powieści **ku pokrzepieniu serc** („Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”, „Krzyżacy”) i wzmacniał wśród czytelników przekonania, że Polacy to silny, waleczny naród, który poradzi sobie z każdym niebezpieczeństwem!

Pod koniec XIX wieku do głosu doszło nowe pokolenie, które urodziło się już po powstaniu styczniowym i nie miało doświadczeń tragicznych zrywów niepodległościowych. Pojawiła się nowa fala spiskowców. W Szwajcarii w 1887 roku powstała **Liga Polska**, która nawiązywała do dawnego Towarzystwa Demokratycznego Polski. Swoją własną organizację mieli też młodzi patrioci. Studenci z różnych uczelni europejskich utworzyli **Związek Młodzieży Polskiej**, który jednak podporządkował się Lidze Polskiej. Wkrótce Liga pod wpływem młodych działaczy przekształciła się w **Ligę Narodową**, a jej kierownictwo przeniosło się na ziemie polskie, aby rozbudować działalność konspiracyjną. Działacze przede wszystkim dążyli do zbudowania

CZY WIESZ, ŻE...

- Nagły rozwój techniczny w XIX wieku sprawił, że zmieniła się struktura społeczeństwa. Etap w dziejach ludzkości nazywany jest rewolucją przemysłową.

Hala maszynowa w fabryce Hartmana w Chemnitz w 1868 roku. Stanowi przykład bardzo zaawansowanej technologii tamych czasów. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

jednorodnego, świadomego organizmu, którzy podporządkuje indywidualne i klasowe interesy (czyli na przykład prawa robotników) wspólnemu celowi – odzyskaniu niepodległości. Coraz większe znaczenie w tym obozie zaczął odgrywać młody **Roman Dmowski**, który miał się stać jednym z ojców naszej niepodległości.

Socjaliści

Wśród młodych Polaków coraz większą popularność zyskiwały też poglądy socjalistyczne, czyli takie, które obejmowały nie tylko interesy bogatej szlachty, ale również chłopów i robotników. **Socjaliści** na pierwszym miejscu kładli walkę z różnicami społecznymi, a nie kwestie niepodległościowe. Część wierzyła nawet w nadejście wielkiej, światowej rewolucji, która zrówna wszystkie klasy społeczne i sprawi, że granice między państwami nie będą już potrzebne. Inni, nie rezygnując z walki o prawa socjalne, dążyli do tego, aby to robotnicy stanęli na czele nowego, niepodległościowego zrywu. W końcu zwyciężyła ta druga opcja. W 1892 roku powstała **Polska Partia Socjalistyczna**, która obok działalności na rzecz poprawy losów robotników, postawiła sobie za cel odzyskanie niepodległości. Jej wpływowym działaczem został **Józef Piłsudski**, który niebawem miał zostać najważniejszą osobą w odrodzonej Rzeczypospolitej. Tymczasem socjaliści, którzy nie poparli niepodległościowych dążeń kolegów, założyli **Socjaldemokrację Królestwa Polskiego** i wybrali współpracę z międzynarodowym ruchem robotniczym, dążącym do powszechnej rewolucji.

Łódź, fabryka Izraela Poznańskiego, która była przedziałnią bawełny, wybudowana w latach 1877-1878. Autorem zdjęcia jest Bronisław Wilkoszewski. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

Rewolucja robotników w 1905 roku w Rosji i na terenie zaboru

W 1904 roku doszło do wydarzeń, które dały nadzieję robotnikom. Wybuchła wojna Rosji z Japonią i ku zdziwieniu wszystkich okazało się, że potężna armia naszego zaborcy zaczęła przegrywać. To obudziło robotników do działania i walki o swoje prawa. W fabrykach wybuchły strajki, a na ulice wyszły manifestacje, również te niosące niepodległościowe hasła. Na początku 1905 roku doszło do prawdziwej rewolucji i to w Petersburgu, czyli w samym sercu Rosji. Robotniczy zryw zaczął się rozlewać na całe imperium.

Na ziemiach polskich nasiliły się strajki, a dzieci i młodzież w ramach protestu przestały chodzić do zrusyfikowanej szkoły. Wybuchły uliczne starcia z policją. Mimo podejmowanych przez Józefa Piłsudskiego prób powiązania tych działań z ruchem na rzecz niepodległości Polski, tym razem zwyciężył interes klasy robotniczej. Protestujący dążyli przede wszystkim do poprawy warunków życia zwykłego obywatela. W 1906 roku rewolucja zaczęła jednak słabnąć. Cesarska policja skutecznie wyłapywała bojowników i brutalnie rozganiała strajki, a władze poszły na ustępstwa wobec pracowników fabryk. Jeszcze raz ogólnopolski zryw niepodległościowy musiał zostać odłożony na później.

Samo PPS nie zrezygnowało jednak z walki zbrojnej. Powołano Wydział Bojowy, który organizował zamachy na rosyjskich urzędników i wojskowych, podkładał

bomby, a nawet napadał na pociągi, aby gnębić zaborcę i zdobywać fundusze na swoją działalność. Zwolennicy takich zdecydowanych działań wkrótce oderwali się od Polskiej Partii Socjalistycznej i powołali **PPS – Frakcję Rewolucyjną**, na której czele stanął Józef Piłsudski.

W oczekiwaniu na wojnę

Kiedy Rosja uporowała się z rewolucją na swoich ziemiach, wszyscy Polacy z niecierpliwością przyglądali się już polityce międzynarodowej. W Europie powstały dwa bloki. **Trójprzymierze** Rzeszy Niemieckiej, Austro-Węgier i Włochów, oraz **trójporozumienie** Rosji, Francji i Wielkiej Brytanii. Konflikt między tymi obozami wisiał na włosku i Polacy zawczasu zaczęli planować, po czyjej stronie się opowiedzą w przypadku wybuchu wojny. Roman Dmowski i jego środowisko, które nazywano **endecją**, chciał postawić na Rosję i liczył, że można ją przekonać do stworzenia państwa polskiego w obrębie jej imperium. Józef Piłsudski wybrał obóz proniemiecki. W Galicji zorganizował **Związek Walki Czynnej**, który miał szkolić żołnierzy do nadchodzącej wojny.

Polska Partia Socjalistyczna (PPS) – partia polityczna, której celami była niepodległość Polski, socjalizm oraz prawa pracownicze. Założona została w Paryżu w 1892 roku przez członków partii związanych z ruchami robotniczymi. Postulowali równość wszystkich wobec prawa, bezpłatną edukację, 8-godzinny dzień pracy i ustrój demokratyczny. Ważnym działaczem PPS został Józef Piłsudski.

Liga Narodowa – objęła trzy zabory, była tajną organizacją założoną w 1893 roku. Kierowana była z zaboru austriackiego przez Romana Dmowskiego. Jej hasłami była silna polska obejmująca wyłącznie Polaków (wówczas na ziemiach Polskich żyło obok siebie wiele narodowości, a sytuacja zaborów to komplikowała).

CZY WIESZ, ŻE...

- W XIX wieku wynaleziono przełomowe wynalazki, np. maszynę parową (do poruszania statków), nastąpił wówczas rozwój kolei, ważnym wynalazkiem był telegraf oraz później wynalazek telefonu czy żarówki, co oznacza wynalezienie elektryczności.
- Proletariat to odrębna klasa społeczna wywodząca się z XIX wieku i dotycząca robotników, którzy pracowali w fabrykach. Robotnicy wywodzili się z chłopców oraz z pracowników upadłych warsztatów rzemieślniczych. Proletariusze byli zatrudniani przez kapitalistów. Ich warunki bytowe były złe, co spowodowało liczne bunty i rewolucje.
- Kapitałiści z kolei nazywani byli burżuazją. W dobie zmian klas społecznych burżuazja stawała się warstwą uprzywilejowaną. Nowością było, że zamożni ludzie nie wywodzili się ze szlachty czy arystokracji, tylko z mieszczaństwa, które doszło do majątku pracą własnych rąk.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE